

Beschermd dorpsgezicht Oranjewijk

Gemeente Oegstgeest

Concept maart 2006

Colofon

Opdracht : Gemeente Oegstgeest
Onderzoek & tekst : ir. M. Verweij
Foto's en kaarten : DSL, gemeente
Samenstelling & productie : Dorp, Stad & Land

INHOUD

Beschermd dorpsgezicht Oranjewijk

VOORWOORD

INLEIDING

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER

BEGRENZING

TE BESCHERMEN WAARDEN

WAARDERING

RECHTSGEVOLG

BRONNEN

BIJLAGE

VOORWOORD

Oegstgeest, Oranjewijk

Op grond van de monumentenverordening is het college van burgemeester en wethouders bevoegd om beschermde dorpsgezichten aan te wijzen. In Nederland zijn meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het landelijke Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 geïnventariseerd. Voor Oegstgeest is deze inventarisatie door Bureau Dorp, Stad en Land uitgewerkt tot een rapport met de waardevolle monumenten die in aanmerking komen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. In dit rapport is ook de aanbeveling opgenomen om de gebieden Dorpsstraat en omgeving en Terweeweg en omgeving aan te wijzen als beschermde gemeentelijke dorpsgezichten. Voor beide gebieden is nu een beschrijving met kaart opgesteld, waarvan u de ene voor u heeft. Op grond van deze beschrijvingen met kaart heeft het college van burgemeester en wethouders de genoemde gebieden nu aangewezen als de beschermde gemeentelijke dorpsgezichten Kerkbuurt en Oranjewijk. Aan de gemeenteraad is voorgesteld om ter bescherming van de dorpsgezichten bestemmingsplannen en welstandsnormen vast te stellen en een regeling te treffen ter voorkoming van onaanvaardbaar slopen.

Waldeck Pyrmontlaan, gezien vanaf het Burg. Van Griethuysenplein

Nassaulaan

INLEIDING

Het beschermde dorpsgezicht Oranjewijk omvat een in de periode 1915-1930 in fasen planmatig gegroeide villa-achtige woonwijk, die gedeeltelijk wordt aangeduid als Oranjepark (omgeving Oranjelaan) en Nassaupark (omgeving Nassaulaan).

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Oorspronkelijke structuur

Oegstgeest ontstond in de vroege Middeleeuwen op een noord-zuid gerichte strandwal in het mondingsgebied van de Oude Rijn. De hoogste delen van de strandwal zijn vanaf de 15^e/16^e eeuw afgezand, onder andere ten behoeve van stadsuitbreidingen van Leiden. Tot de interlokale hoofdwegen behoorden de op de strandwal lopende as Dorpsstraat-Rhijngeesterstraatweg-Endegeesterstraatweg (richting het Haagse Schouw) en de huidige as Geversstraat-Leidsestraatweg (richting Leiden), die zich hiervan onder een hoek van circa 45° afsplitste. De as Dorpsstraat-Rhijngeesterstraatweg-Endegeesterstraatweg maakt vanouds deel uit van de doorgaande weg van Haarlem naar Den Haag.

Rond het splitsingspunt kwam al vroeg de kern Leidsche Buurt tot ontwikkeling op de zandige strandwalgrond. Het akkergebied op de strandwal en op de flanken ervan was een zogenaamde 'geest', een term die ook wel werd gebruikt voor de strandwal zelf. Het is vermoedelijk dit strandwalgebied dat in de vroeg-middeleeuwse goederenlijst van de Sint Maartenskerk te Utrecht als "Osgeresgeist" wordt aangeduid.

Het zand van de strandwal vormde sinds de ontginning een relatief hoge en droge noordzuidlopende zone te midden van inklinkende zand-op-klei- en veenbodems. Als gevolg van afzandingen van de strandwalgronden verdween de oude structuur van blokverkavelingen en 'kampen' van de kaart en kwam er een eenvoudig recht-hoekig patroon voor in de plaats. De gronden op de geest waren voor een groot deel in gebruik als akker en tuingrond en de nattere delen als weide. Vooral de tuingronden raakten op den duur versnipperd.

Vanouds liep een zogenaamde lijtweg, de huidige Terweeweg-Wijtenbachweg, langs de oostrand van de strandwal/geest, als secundaire hoofdweg in het dorpsgebied, parallel aan de interlokale hoofdweg (de zogenaamde heerweg) boven op de strandwal. Het feit dat de oude Hofdijck *aansluit* op deze lijtweg, in plaats van ermee kruist en zich voortzet tot de heerweg, duidt op de hoge ouderdom van deze lijtweg. Ook langs deze lijtweg ontwikkelde zich reeds ver vóór 1800 hier en daar bebouwing.

Ontwikkeling in de 19^e en 20^e eeuw

Van grote betekenis voor de ontwikkeling van de Leidsche Buurt te Oegstgeest en omgeving, was de opening van de stoomtramverbindingen van Leiden naar Haarlem en naar Katwijk in 1881. Hiermee kon het dorp een duidelijke rol als forensengemeente gaan vervullen, terwijl het omgekeerd ook binnen de functionele invloedssfeer van Leiden kwam te liggen. Dit bracht onder meer met zich mee dat de stad Leiden er een psychiatrisch ziekenhuis heeft gevestigd. Zowel de forensen als het psychiatrisch ziekenhuis waren gediend met een groene en vooral rustige sfeer.

De herinrichting van het gebied rond de splitsing Geversstraat/Rhijngeesterstraatweg vanaf circa 1900 had tot gevolg dat het verkavelingspatroon sterk werd gewijzigd. De als tuingrond gebruikte gronden op de geest werden bijna geheel ingericht als village gebied of bebouwd met geschakelde middenstandswoningen. De ontworpen straatpatronen sloten wel enigszins aan bij de vroegere verkaveling, maar de rechte lijnen waren vervangen door lichte krommingen. Dit geldt voor de lanen die samen het Wilhelminapark vormen, maar ook voor de iets jongere (ca. 1915-1935) villawijk aan de andere zijde van de Geversstraat: Oranjepark en Nassaupark.

Hier is het karakter mede bepaald door de nabijheid van het aan de noordzijde aanpalende Bos van Wijckerslooth. Dit park met landschappelijke aanleg wordt toegeschreven aan de bekende tuin- en landschapsarchitect J.D. Zocher. Het park dateert uit omstreeks 1835 en behoorde bij een in 1915 gesloopt landhuis. Bij de ontwikkeling van de Oranjewijk is dit parkachtige karakter van grote invloed geweest op de stedenbouwkundige opzet, wat te herkennen is in het gebogen stratenpatroon en de ruime opzet van plantsoenen en tuinaanleg. Ook in latere fasen van de stedenbouwkundige ontwikkeling met uitbreiding van woningbouw in oostelijke richting is gestreefd naar voortzetting van de parkachtige opzet.

villa, Koninginnelaan 15

Ontstaan en ontwikkeling Oranjewijk

Bij het ontstaan en de ontwikkeling van de Oranjewijk is niet zozeer sprake geweest van een afgerond plan als wel van een gefaseerd groeiproces. Aan de basis van de ontwikkeling ligt het uitbreidingsplan van de gemeente Oegstgeest uit 1911, dat voorziet in een rechte lijnige 'schaakbord'-opzet voor het totale stratenplan. Bij de ontwikkeling van de Oranjewijk wordt hier vanaf het begin – min of meer noodgedwongen vanwege de vorm van reeds bestaande percelen – van afgeweken. Zo wordt in 1913 de eerste aanpassing van het plan gerealiseerd, doordat de dan nieuw aan te leggen Prins Hendriklaan (eerst Prins Hendrikpark genoemd) een bochtig verloop krijgt.

Dat in een vroeg stadium van de ontwikkeling al wel sprake is van een stedenbouwkundige 'filosofie' – zij het niet met een getekend stratenplan onderbouwd – blijkt uit bewaard gebleven correspondentie. In een brief aan de gemeente (gedateerd 14 december 1915) schrijft de heer H.W. Rubenkamp, directeur van de voor de ontwikkeling van de Oranjewijk verantwoordelijke N.V. Bouwgrond Exploitatie Maatschappij “Prins Hendrik” dat door hem een gewijzigd plan is opge maakt “zoodanig dat een waarlijk meeloopend park verkregen wordt en dat door het gebogen beloop van wegen aaneengesloten bouw vrijwel onmogelijk wordt (sic) en het park karakter daardoor gewaarborgd is”. Er wordt dus bij aanvang gekozen voor de realisatie van een parkachtige villawijk met zo min mogelijk huizenblokken met goedkopere woningen.

Met de aanleg van de Julianalaan in 1916 wordt de eerste ontwikkelingsfase van de Oranjewijk afgerond. De volgende fase omvat de aanleg in 1920 van de Willem de Zwijgerlaan, waarbij op de aansluiting met de Koninginnelaan de karakteristieke vijver wordt aangelegd. In deze fase komen ook de Frederik Hendriklaan en de Nassaulaan tot stand. De Nassaulaan heet aanvankelijk Nassaupark, zoals te zien is in de nog bestaande entree.

De derde en laatste fase loopt van stapel in 1928, wanneer de Koninginnelaan verder wordt doortrokken, en via een bocht langs het bos van Wijckerslooth (van Griet-huysenplein en Louise de Colignylaan) wordt aangesloten op de Hofdijck en de Terweeweg. Tevens wordt een tweede entree gerealiseerd aan de Rhijngheesterstraatweg: het Oranjepark (de latere Oranjelaan).

Julianalaan 8; 10

Geversstraat

woonhuizen, Terweeweg 29;31;33

Louise de Coligny laan met zicht op Hofdijk

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER

Ruimtelijke structuur

Als meest waardevolle hoofdkenmerken binnen het beschermd dorpsgezicht Oranjewijk e.o. gelden het stratenplan en de onderdelen van de villa-achtige bebouwing, merendeels tot stand gekomen in de periode 1915-1935. Kenmerkend zijn het veelal licht gebogen stratenverloop en de betrekkelijk individuele kleinschaligheid en individualiteit van de vrijstaande en geschakelde woningen. Kenmerkend is ook de geleidelijke verdichting van de structuur en afname van het villa-achtige karakter van het gebied in noord-oostelijke richting. Hierin is de chronologie van de deelplannen te herkennen.

Openbare ruimte en groenaanleg

Het gebied is ondanks de kleinschaligheid royaal van opzet. Daardoor oogt het ruim, open en groen. Dit komt tot uiting door de aanwezigheid van plantsoenen en voortuinen. Het straatprofiel krijgt hierdoor een herkenbaar karakter. Het parkachtige karakter manifesteert zich met name bij de plantsoenen met vijvers op de hoek van de Oranjelaan-Louise de Colignyalaan en de driehoek Koninginnelaan-Willem de Zwijgerlaan-Frederik Hendriklaan. Voor het groene karakter van groot belang is ook de uitstraling van het aangrenzende Bos van Wijckerslooth, dat op zichzelf is aangewezen als beschermd gemeentelijk monument.

Bebouwing

Het overgrote deel van de bebouwing bestaat uit villa-achtige woningbouw. De meeste villa's en twee-onder-een-kap woningen zijn gebouwd in de jaren '20 en '30. Men vindt ze met name aan de Prins Hendriklaan, Julianalaan, Oranjelaan, Nassaulaan, Willem de Zwijgerlaan en Terweeweg. Enkele van de grotere villa's zijn gebouwd in landhuis-achtige stijl (soms met Amsterdamse School invloeden) en zijn voorzien van een rieten dak. De opvallendste voorbeelden hiervan:

– Koninginneweg 15 en Willem de Zwijgerlaan 18 – werden in het midden van de jaren '30 ontworpen door de bekende Larense architect W. Hamdorff. Opvallend is het voorkomen van een aantal kleine villa's van (vrijwel) identiek ontwerp. Zo ontwierp het Leidse architectenbureau Reyneveld & Wilms omstreeks 1920 de 'serie' Terweeweg 37, 39-41, 43 en 45. Uit ongeveer de zelfde tijd stammen Terweeweg 27, 29, 31, 33 en 35 en Julianalaan 11 van de Haagse architecten De Heer en Verweij.

Door zijn vorm en markant rieten dak valt de voormalige Rehobothkapel aan de Willem de Zwijgerlaan op.

Sober en bescheiden oogt de gereformeerde kerk aan de Mauritslaan.

Binnen het gezicht Oranjewijk bevindt zich - aan de Louise de Colignyalaan nabij de Wijttenbachweg - één Rijksmonument: een inrijhek met pijlers en een parkje met een grafzerk op het voorplein van de verdwenen buitenplaats "D' Hoogen Boom".

De volgende adressen in het gebied zijn beschermd gemeentelijk monument: Geversstraat 37; Prins Hendriklaan 5/7/9; Julianalaan 8/10, 11, 12/14, 17/19, 20/22, 21/23; Koninginnelaan 15, ongenummerd (park); Nassaulaan 1, ongenummerd (entree); Oranjelaan ongenummerd (entree); Terweeweg 106 (markant symmetrisch opgezet schoolgebouw, in 1928 gebouwd naar een ontwerp van architect A.T. Kraan in de stijl Amsterdamse School); Willem de Zwijgerlaan 1 en 18.

Entree villawijk "Oranjepark"

BEGRENZING

Het dorpsgezicht omvat de villawijk die wordt begrensd door: Rhijsgeesterstraatweg, Geversstraat, De Kempenaerstraat, Juffermansstraat, Terweeweg, Louise de Colignylaan (beide zijden), Oranjelaan (beide zijden) en het Bos van Wijckerslooth. Hierbij zij opgemerkt dat het overweging verdient om het in de jaren '50 en '60 ontwikkelde gebied ten oosten van de Terweeweg/Juffermansstraat eveneens aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. Met name rond de Marelaan en Prins Bernhardlaan is zichtbaar hoe in de wederopbouwperiode werd geprobeerd om het parkachtig karakter te continueren.

De exacte begrenzing is aangegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart (zie pag. 8).

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

Typerend zijn:

- de parkachtige aanleg uit de periode 1915-1935
- het gebogen stratenverloop
- **de qua sfeer en schaal samenhangende villa-achtige bebouwing**
- de belangrijke rol van tuinen en plantsoenen in het straatbeeld
- het markante schoolgebouw aan de Terweeweg (106) met zijn uitstraling op de omgeving.

Oranjelaan 15-23

WAARDERING

De kern van het dorpsgezicht Oranjewijk wordt gevormd door een in de periode 1915-1935 in fasen planmatig ingevuld stedelijk villapark. De vrijstaande deels onder-één-kap gebrachte bebouwing vertoont een herkenbare mate van eenheid in schaal en architectuur. Hierin zijn invloeden van chaletstijl, art nouveau en Amsterdamse School-landhuisstijl te herkennen. Van groot belang zijn de relatieve kleinschaligheid (maximaal drie bouwlagen inclusief kap), het villa-achtig karakter van de bebouwing, en het door het gebogen straatverloop en overvloedig groen parkachtige karakter van de wijk.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectuering van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht kan op grond van de monumentenverordening een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing (deze beschrijving met kaart) kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt.

In het aanwijzingsbesluit wordt bepaald in welke mate de vigerende bestemmingsplannen aan het beschermingsvereiste voldoen.

Binnen een van rijkswege beschermd gezicht geldt een zg. sloopvergunning (art. 37 Monumentenwet), in veel gemeenten wordt daarbij tevens advies gevraagd van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de monumentencommissie.

Voor van gemeentewege beschermde dorpsgezichten kan eenzelfde beleid worden gehanteerd, hetgeen kan worden verankerd in de monumentenverordening.

BRONNEN

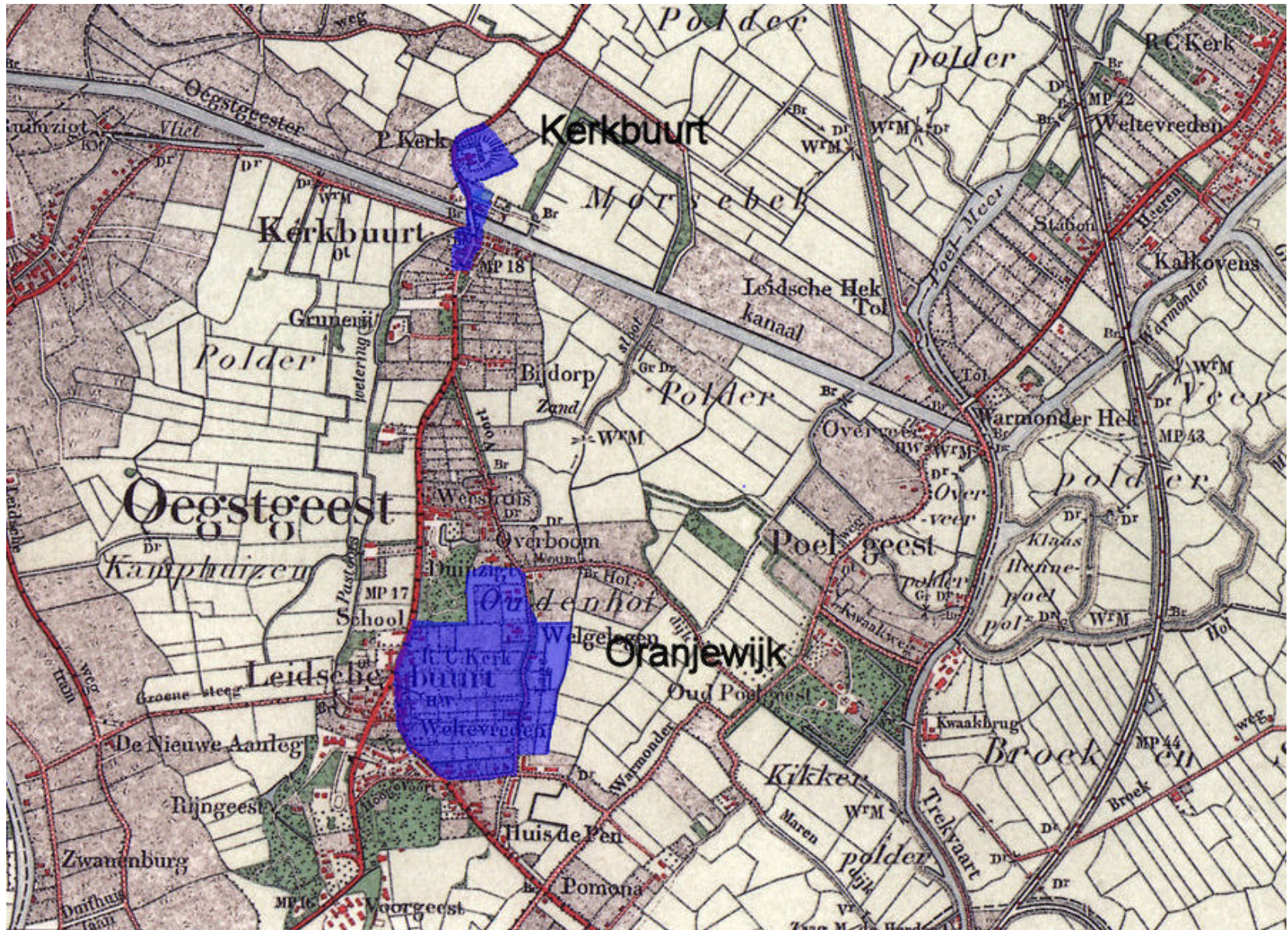
Literatuur

- Monumenten Inventarisatie Project (MIP). *Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800-1945; Oegstgeest*. Den Haag 1994.
- Rijksmonumentenregister, Oegstgeest.
- L. de Groot en R. van Dort, *Oegstgeest van toen*, Leiden 1990.
- B.C. Krieken, *Oegstgeest in oude ansichten, deel 1 en 2*, Zaltbommel 1982.
- E. Paar, *Stageverslag n.a.v. Voorstel tot aanwijzing van waardevolle gebouwen door de Vereniging Oud Oegstgeest* (met fotodeel). Z.p. [typoscript].
- C. Scheffer, *Adviezen tot plaatsing van 26 beschermingswaardige panden op de monumentenlijst van Oegstgeest. Extern rapport*, 1991.
- *Voorstel tot aanwijzing van waardevolle gebouwen c.a.*, opgesteld door de Vereniging Oud Oegstgeest. Z.p. 1987.
- A.F.J. Niemeijer en F.B. Buchner, *Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Wilhelminapark en Geesten, Oegstgeest*. RDMZ 2004.

BIJLAGE

Kaart

Grote Historische Atlas Zuid-Holland, kaart 402.

Kerkbuurt en Oranjewijk

Grote Historische Atlas Zuid-Holland, kaart 402. Schaal 1:25.000. Uitgave 1914.

